

Thomas

PIKETTY

Michael

SANDEL

GELIJKHEID

Wat het is en waarom het ertoe doet

ten have

Thomas Piketty

Michael J. Sandel

Gelijkheid

Wat het is en

waarom het ertoe doet

Vertaald uit het Engels door

Alexander van Kesteren

 ten have

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Equality*

© Thomas Piketty and Michael J. Sandel 2025

The right of Thomas Piketty and Michael J. Sandel to be identified as Authors of this Work has been asserted in accordance with the UK Copyright, Designs and Patents Act 1988.

© Nederlandse vertaling: Alexander van Kesteren, p/a Uitgeverij Ten Have, 2025

Postbus 13288

3507 LG Utrecht

www.uitgeverijtenhave.nl

Omslag Bas Smidt

Zetwerk Elgraphic

ISBN 978 90 259 1318 2

ISBN e-book 978 90 259 1319 9

NUR 730

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij Ten Have vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Voorwoord

TIM 'S JONGERS

Moeten we het niet wat meer over ongelijkheid hebben? Mijn persoonlijke antwoord zou onomwonden 'ja' zijn. Want ik ben van mening dat we getuige zijn van een onvrede onder de bevolking die niet los gezien kan worden van een hardnekkige ongelijkheid in zowel materiële als immateriële zin. Dat wil zeggen: de ongelijkheid neemt toe in termen van vermogen en bezit én in termen van macht. Zij die 'hebben' krijgen meer én hebben meer invloed op het maatschappelijke en politieke debat.

Toegegeven, het gesprek over ongelijkheid heeft de laatste tien jaar serieus aan kracht herwonnen. De auteurs wier dialoog je in dit boek kunt lezen, hebben daar op zijn zachtst gezegd een essentiële bijdrage aan geleverd. Thomas Piketty heeft met zijn meesterwerk *Kapitaal in de 21^e eeuw* de strijd tegen economische ongelijkheid van nieuw zuurstof voorzien. Michael Sandels oeuvre legt op zijn beurt ook de culturele aard van ongelijkheid bloot. In onder andere *De tirannie van de verdienste* maakt hij haarfijn

duidelijk hoe hoogopgeleiden onevenredig beloond worden voor hun vermeende prestaties. Het werk van beide auteurs waarschuwt ons: materiële en immateriële ongelijkheid zijn beide schadelijk voor onze democratie.

Ongelijkheid is natuurlijk niet nieuw en zal bovendien altijd blijven bestaan. Mensen verschillen, en maatschappelijke excellentie en bijhorende prestaties zijn nodig voor een bloeiende samenleving. Kijken we naar de ontwikkeling door de eeuwen heen, dan zien we over het geheel genomen een sterke toename van gelijkheid, al gaat dat met horten en stoten. Kijken we echter naar pakweg de laatste dertig jaar, dan zien we evenwel een toename van *ongelijkheid*. Historisch gezien lijkt het dus alsof we twee stappen vooruit zetten en vervolgens weer een stap achteruit.

Terwijl de inkomensongelijkheid op zijn best stabiel blijft, groeit de vermogensongelijkheid. En als we de arbeidsinkomensquote als maatstaf nemen, het deel van het deel totaal verdiende inkomen van een land dat wordt uitgegeven aan de factor arbeid, valt op dat deze de laatste veertig jaar fors is gedaald en naar verwachting ook de komende jaren verder zal dalen. De winst van grote bedrijven vloeit steeds minder de samenleving in. Kapitaal boven arbeid.

Dat heeft zo zijn gevolgen. In Nederland stijgt het aantal miljonnairs al jaren. Daarnaast bezit de tien procent hoogste inkomens zo'n zestig procent van het totale vermogen. En nee, dat heeft niet alleen met zogenaamd hard werken te

maken. Erfenissen, vermogensopbouw via de constructie ‘geld maakt geld’ en simpelweg geluk hebben zijn daar debet aan. Want ook de plek waar je wieg staat doet er heus toe voor je kansen op een goed, gezond en gelukkig leven. Combineer deze scheve verhoudingen met een toenemende skyboxificatie – het idee dat sociale klassen elkaar niet meer ontmoeten – en het mag niet verwonderen dat zij die minder hebben zich daadwerkelijk minder voelen.

Gevolg is dat een groeiend deel van de bevolking steeds minder grip op het leven ervaart, dat het maatschappelijk onbehagen toeneemt en dat een fenomeen de kop opsteekt dat we ‘relatieve deprivatie’ noemen: het gevoel dat de ander het beter heeft dan wijzelf. De geschiedenis leert ons dat breed gedeelde relatieve deprivatie een verhit proces van maatschappelijke omwenteling in gang kan zetten. Zonder omhaal: als we het niet krijgen, komen we het wel halen. Desnoods met de hooivork.

Hoe zijn we op dit punt beland? Om die vraag te beantwoorden, moeten we terug in de tijd. Het streven naar materiële en immateriële gelijkheid is traditioneel bezien een sociaaldemocratisch project dat erop gericht is weerstand te bieden aan het opkomende kapitalisme. Ter verduidelijking: als ik het heb over sociaaldemocratie dan heb ik het, net zoals Piketty en Sandel, niet per se over de politieke partijen die er het vermeende vehikel van zijn. Het gaat veeleer om het ideologische gedachtegoed waarin gelijkheid een prominente plek heeft.

Doel van het sociaaldemocratisch project was het garanderen van een menswaardig bestaan voor iedereen, door onder meer de uitbouw van de verzorgingsstaat en de spreiding van kennis, macht en inkomen. Het was niet zomaar een politiek project, maar een strijd voor een nieuwe ordening van de samenleving. Met voorop een andere machtsverhouding tussen arbeid en kapitaal.

Het uitgangspunt van de verzorgingsstaat was de opbouw van een democratisch systeem dat overheidszorg bood en zodoende instond voor het collectieve (sociale) welzijn. Het kapitalisme had binnen dat systeem zijn rol, maar dan wel onder voorwaarden. En of het een succes werd: arbeidsomstandigheden verbeterden, de armenzorg ging van genade naar recht, zowel de gezondheidszorg als het onderwijs en de sociale zekerheid werden gemeengoed. De overheid had de regie. En zo gebeurde het dat in 1983 onder andere onderwijs, zorg, wonen en bestaanszekerheid opgenomen werden in onze Grondwet, onder de noemer van sociale grondrechten.

De ironie is echter dat in de periode waarin de sociale grondrechten in het leven werden geroepen óók de vershraling ervan, of vermarkting zo je wilt, werd ingezet. Stilaan kwam er een nieuwe ideologie om de hoek kijken, het neoliberalisme, dat volhield dat we het bestuur van de samenleving beter aan de markt konden overlaten. De enige taak van de overheid was om de onderlinge concurrentie te faciliteren. Of je het daarmee nu eens bent of

niet, dat het de ordening van onze samenleving heeft veranderd staat genoegzaam vast.

In afwijking van haar reactie op het kapitalisme, was de sociaaldemocratie bij de confrontatie met het neoliberalisme eerder geneigd tot meebewegen dan tegensturen. Ze sloeg de zogenaamde derde weg in: een vermeend evenwicht tussen de neoliberale markteconomie en het behoud van de verzorgingsstaat. De hedendaagse invloed van private markten op onze sociale grondrechten toont vanuit sociaaldemocratisch standpunt vooral dat deze eens geroemde derde weg doodloopt.

Een terugkeer naar de sociaaldemocratie van vóór de derde weg is heilloos. De samenleving van toen is – mede onder druk van globalisering, migratie en klimaatverandering – niet langer de samenleving van nu. Met Thomas Piketty en Michael Sandel ben ik er daarom van overtuigd dat we andermaal op een punt in de geschiedenis verkeren waarop radicale ideeën nodig zijn om het tij te keren. In welke richting moeten we die ideeën zoeken?

Een mooi voorbeeld is wellicht het zogenoemde limitarisme, een ethische stroming die zich afvraagt of we geen grenzen moeten stellen aan rijkdom. Het basisprobleem noemde ik reeds: wie extreem rijk is (materieel), heeft ook extreem veel macht (immaterieel), en kan daarmee politieke invloed uitoefenen. De vraag die het limitarisme daaraan verbindt, is niet zozeer wanneer iemand ‘genoeg’ heeft, maar vanaf welk punt rijkdom immoreel

is. Het gaat er dus om een morele bovengrens vast te stellen, net zoals we het kunnen voorzien in de basisbehoeften vooralsnog als een morele ondergrens beschouwen.

Of neem de discussie over hogere belastingen op erfzaken. Een emotioneel moeilijk debat dat evenwel gevoerd moet worden. Gegeven de vergrijzing staan we voor de grootste vermogensoverdracht uit de geschiedenis. In de wetenschap dat ongelijkheid nu al schadelijke proporties aanneemt, kunnen we het ons niet veroorloven hiervan weg te kijken. Het roept de vraag op: kan de sociaal-democratie hier aan antwoord op bieden?

Mijn antwoord is onomwonden 'ja', maar dan wel een sociaaldemocratische variant die zich beroept op haar wortels: de wens om de samenlevingsordering radicaal te veranderen, met als centrale opdracht herverdeling in materiële én immateriële zin. Kort samengevat betekent dat wat mij betreft een strakke focus op de borging van onze sociale grondrechten in combinatie met een radicale democratiseringsagenda. Want deze taak mogen we niet helemaal afschuiven op politici: ook wij burgers moeten onze verantwoordelijkheid nemen.

Daarbij kunnen we ons nauwelijks betere gidsen wensen dan Thomas Piketty en Michael Sandel, twee heren die de discussie over ongelijkheid op doorslaggevende wijze nieuw leven hebben ingeblazen. Het is tijd voor een radicale wending. Of gaan we wachten op de hooivorken?

**'De belangrijkste econoom op het gebied
van ongelijkheid.'** – *The New York Times* over Thomas Piketty
'Een van de bekendste publieke intellectuelen.'

– *The Guardian* over Michael Sandel

De kloof tussen arm en rijk is de afgelopen decennia steeds groter gegroeid door beleid, economische veranderingen en de onevenredige verdeling van kapitaal. Deze toenemende ongelijkheid in welvaart, macht en status bedreigt onze sociale stabiliteit, belemmert economische kansen en ondermijnt het vertrouwen in een eerlijke toekomst voor iedereen.

Thomas Piketty en Michael Sandel bespreken hoe burgers en overheden deze groeiende kloof kunnen verkleinen. Hun debat laat zien hoe rechtvaardigheid vandaag mogelijk is, maar toont ook de complexe uitdagingen waar we in de strijd voor meer gelijkheid voor staan. De ontmoeting tussen deze twee invloedrijke denkers mag met recht het gesprek van de eeuw genoemd worden.

THOMAS PIKETTY is een Franse econoom die wereldwijd beroemd werd met *Kapitaal in de 21ste eeuw*. **MICHAEL SANDEL** is een Amerikaanse filosoof bekend van o.a. *Rechtvaardigheid* en *De tirannie van verdienste*.

MET EEN VOORWOORD VAN TIM 'S JONGERS EN EEN
NAWOORD VAN IRENE VAN STAVEREN.

WWW.UITGEVERIJTENHAVE.NL

NUR 730

9 789025 913182 >